

Josef Viewegh:  
**PSYCHOLOGIE UMĚLECKÉ  
LITERATURY** (K problematice a metodolo-  
gii nové interdisciplíny)

Brno, *Psychologický ústav AV ČR a Nakladatel-  
ství Pavel Křepela 1999, 306 s.*

Doc. J. Viewegh, vedoucí vědecký pracovník  
Psychologického ústavu AV ČR v Brně, se už  
po léta monotematicky zaměřuje na problemati-  
ku psychologie umění, konkrétně na psycholo-  
gii umělecké literatury. Svědčí o tom zejména  
monografie *Fantazie (z roku 1986), Sebevražda  
a literatura (1996)* a v současnosti námi recen-  
zovaná kniha *Psychologie umělecké literatury*  
(s podtitulem: *K problematice a metodologii  
nové interdisciplíny*).

V celkovém kontextu Vieweghova vědecké-  
ho vývoje lze tuto nejnovější publikaci pokládat  
za syntetizující završení autorova pojetí psycho-  
logie literatury. Není proto náhodné, že autor už  
v úvodu k celé publikaci upozorňuje čtenáře na  
to, že „využívá myšlenek a podnětů ze svých  
dřívějších prací z této tematiky, publikovaných  
v rozmezí let 1969 – 1996“.

Tematika recenzované publikace je vedle  
úvodní části („Úvodní do problému“) a „Závě-  
rečné poznámky“ rozčleněna do čtyř rozsáhlých  
kapitol (s dalším detailnějším členěním). Autor  
si v úvodní části klade otázku, zda je psycholo-  
gie schopna studovat psychické jevy a procesy  
prostřednictvím uměleckého díla (zejména vý-  
zkumem vztahu „osobnost a dílo“). Za uply-  
nulých sto padesát let byl nashromážděn v oblasti  
výzkumu umělecké literatury obrovský empiric-  
ký materiál a vypracováno několik významných  
konceptů. Nedošlo však k náležitě syntéze toho-  
to materiálu, ani k všeobecně uznávanému usta-  
vení nového oboru – psychologie literatury. Vedle  
složitosti zkoumaného předmětu existuje jedna  
příčina, bytostně spojená právě s psychologií:  
jde o subjektivní faktor, který je obtížně včleňo-  
ván do teoretických a metodologických souvis-  
lostí současné, racionalisticky orientované vědy.  
Umělecká literatura nám však v plné míře od-  
haluje subjektivní svět člověka. Subjektivující  
faktor musí být proto uznán za rovnocenného  
partnera tradičních vědeckých přístupů.

V první kapitole sonduje Viewegh nosnost  
scientistického přístupu (v podstatě pozitivistic-  
ké provenience) současné vědy. Kritické výhra-  
dy vůči scientismu se netýkají vědeckého výzku-  
mu obecně, nýbrž některých jeho negativních  
důsledků pro prožitkový svět člověka. Z kritiků  
je za psychologii uveden Allport, ze sociologů  
Gehlen, z přírodovědců Carrel a Bertalanffy,  
z filozofů Guardini.

Druhá kapitola („Psychologie a literatura“) je  
zaměřena převážně historicky. Autor ve vybra-  
ných tématech seznamuje čtenáře s psychologi-

zujícími tendencemi v uměnovědách, filozofii a  
s novějšími pokusy o ustavení psychologie lite-  
ratury: od francouzského literárněvědného po-  
zitivismu Taina a Hennequina (včetně jejich vli-  
vu v českých zemích), přes Diltheyovo působení  
v Německu (bio- a psychografie) až po kon-  
cepci Freuda a Junga.

Třetí kapitola se kriticky vyrovnává se struk-  
turalismem, a to s Mukařovského strukturalis-  
tickým antipsychologismem. Literárněvědný  
strukturalismus považuje Viewegh za klasický  
případ scientismu.

Problémovou dominantu knihy tvoří čtvrtá  
kapitola („Výhledy“), která je zaměřená na pro-  
blematiku interdisciplinarity. Stále zřetelněji se  
ukazuje, že složité antropologické jevy nelze  
objasnit pouze z jediného vědního oboru či do-  
konce jediné metody. Podle Viewegha musíme  
na komplexní, interdisciplinárně orientovaný  
přístup pohlížet nikoli jako na přechodnou módu,  
nýbrž jako na počátek zásadní proměny vědy,  
která ve svých jednotlivých oborech je stále více  
otevřena podnětům ostatních disciplín. Ve svém  
pojetí interdisciplinarity se autor částečně opírá  
o koncepci tzv. „příčnosti jevů“ francouzského  
estetika Cailloise, podle něhož některé složité  
jevy jako by „nerespektovaly“ dosavadní vědní  
teritoria a metodologická vymezení a rozprostí-  
rají se napříč tradičními vědami. Interdisciplina-  
ria je tak přímo spojena s pojetím příčnosti, tak-  
že lze v jistém směru hovořit o příčných vě-  
dách. V závěru této kapitoly uvádí autor tři kon-  
krétní témata z psychologie literatury jako pří-  
klad: (a) užití osobních dokumentů v psycholo-  
gii, (b) psychologii aforismu a (c) teoretickou  
konceptci fantazie.

V poznámce na konci knihy Viewegh uvádí  
hlavní důvod, proč psychologie umělecké lite-  
ratury nebyla doposud konstituována jako samo-  
statný obor. Těto realizaci brání mimořádná slo-  
žitost fenoménu umění. Proto se také neprosadi-  
lo široké pojetí interdisciplinárního přístupu.  
Bude nutné provést řadu dílčích výzkumných  
sond, jejichž výsledky teprve dovolí vytvořit  
nový typ modelu interdisciplinarity. Viewegh ve  
své monografii nevolí tradiční způsob reference  
o psychologii literatury, nýbrž se kriticky zamýšlí  
nad některými východisky, která nový obor mo-  
hou konstituovat. Význam recenzované studie  
proto nespočívá pouze v utřídění bohatého ma-  
teriálu (které je zde rovněž provedeno), nýbrž  
právě ve zmíněných sondách.

Cílem recenzované publikace je podle autora  
zvýšit vnímavost psychologů a jejich mezioboro-  
vých partnerů pro řešení životních otázek součas-  
ného člověka médiem literárního umění. Knihu  
si proto podle mého soudu s prospěchem přečtou  
nejen psychologové, nýbrž i odborníci dalších  
oborů, především z oblasti humanitních věd.

E. Řehulka